

İspanyol Altınçağ Edebiyatı'nda Kadın Eğitime Yönelik Kitaplar

Books for Women Education in Spain Golden Age Literature

Emre ÖZMEN¹

Özet

XVI. yüzyılda bir grup Hümanist düşünür, kadınların nasıl davranması gerektiğine ve eğitimine yönelik kitaplar kaleme alır. Bu kitaplar yeni nesilleri doğuran ve yetiştiren kadınların ahlaki açıdan "üstün" olması gerektiğinin altını çizer. Bu sayede İspanyol toplumunun ekonomik ve siyasal kriz nedeniyle kaybettiği düzene yeniden kavuşmasını amaçlar. Söz konusu kitaplarda ayrıca toplumun en önemli yapı taşlarından biri olarak kabul edilen genç kızların ve kadınların uygun eğitim alması için ebeveynlere ve eşlere düşen görevler de belirtilir. Bu çalışmada XVI. ve XVII. yüzyılda İspanya'da kadınların nasıl davranması gerektiği hakkında öğütler veren ahlak üzerine yazılmış kitapları ve bu kitaplarda sunulan ideal kadın modelini inceleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: Ahlaki eğitim kitapları, Altınçağ Edebiyatı, İspanya, İspanyol edebiyatı, Kadın

Abstract

Based on the moral education in XVIth century Spain, a group of writers led by Spanish humanists write moral books which guide women how to behave. In this way the humanists intend to ensure that women take the necessary education in order to guarantee her moral superiority while uprising new generations. According to the moralists, this will gradually help the Spanish society to regain its power which was weakened due to social and economic crisis. In this aspect women's education is considered as one of the most important keystones of the society. Parents' and husbands' duties are studied in these moral books also. In this article we will study the ideal women type reflected in moral books written in XVIth and XVIIth century Spain.

Keywords: Golden Age Literature, Moral books, Spain, Spanish literature, Woman

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi İspanyol Dili ve Edebiyatı, emreozmenizmir@gmail.com

Giriş: İspanya'da Ortaçağ'dan Altın Çağ'a Geçiş ve Toplumsal Yansımaları

Genç kızların nasıl yetiştirilmesi gerektiği ve evli kadınların uyması gereken kuralların belirtildiği ahlak üzerine yazılmış kitaplar XVI ve XVII. yüzyılları kapsayan İspanyol Altınçağ Edebiyatının önemli bir uzantısını oluşturur. (Cortes, 2012). Sözü edilen türdeki kitaplar, toplumsal huzurun yeniden tesis edilmesi yolunun kadınların erdemli olmasına ve kendileri gibi erdemli nesiller yetiştirmesine bağlı olduğunu savunurlar.

Altınçağ Döneminde İspanya edebiyat ve diğer sanat dallarında parlak bir dönem yaşasa da, siyasi bakımdan çalkantılı bir ortam içindedir. Ekonomik kriz ve ağır vergiler nedeniyle zor durumda kalan köylüler salgın hastalıklar ve kuraklığın etkisiyle çözümü büyük kentlere göç etmekte bulurlar (Kennedy, 1989). Şehirlerde yeni filizlenmekten olan sanayileşme girişimleri kadınların özel alanlardan çıkarak kamusal alana dâhil olmaya başlamasına neden olur. Ancak, bu değişim ise kimi hümanist düşünürleri ve din adamlarını rahatsız eder (Cacho, 1993, s.178); onları, kadınlara sorumluluklarını ve toplum içerisindeki konumlarını yeniden hatırlatmayı hedefleyen ahlak üzerine bir dizi eser kaleme almaya yöneltir. Bu eserlerde yeni nesiller yetiştiren kadınlar toplumun direği olarak görülür; toplumsal düzenin tesis edilmesi ve istikrarlı bir şekilde devamı için kadınların belli davranış kurallarına uyması gerektiği vurgulanır.

Altınçağ İspanyol Edebiyatında Kadın İmgesi

İspanyol dilinin ilk sözlüğünü hazırlayan Sebastian de Covarrubias, *Tesoro de la lengua castellana o española* adlı sözlükte, kadınları “evdeki şeytan, sürekli zarar veren kişi” olarak tanımlar (1611, s.117). Ancak kadınlara yönelik bu algı kısıtlı bir okur-yazar kitlesiyle sınırlı değildir. İspanyol Altın Çağında yazılan birçok tıp kitabında da kadının erkekten aşağı konumda olduğu ve bu nedenle erkeğe tabi olması gerektiğine yönelik açıklamalar bulunur (Bruno, 2007, s.31). Huarte de San Juan, *Examen de Ingenios* (1575) adlı tıp kitabında, erkeğin daha zeki olduğunu iddia eder ve bunu erkeklerin biyolojik yapısıyla açıklar. San Juan insan bedenini sıcak-soğuk, kuru-nemli olarak iki gruba ayırır. Erkeğin zekâsının sıcak ve kuru beden yapısından kaynaklandığını söyler, kadının ise zekâ ve yetenekten yoksun oluşunu soğuk ve nemli bir biyolojik yapıya sahip olmasına bağlar. Kadının doğurganlığı böyle bir biyolojik yapıya sahip olmasına bağlıdır; bu durum ise bilgili olmakla ters düşen bir özelliktir. (Seres, 1989, 614-615). Dönemin tıp bilimcilerine göre, zekâ ve doğurganlık aynı bedende yer alamaz. Bu nedenle dönem İspanya'sında evlenecek çağa gelmiş genç kızlarda aranacak temel özelliklerin başında zekânın geldiğini söylemek pek mümkün değildir. Genç kızlarda aranan özellikler doğurganlıkla da sınırlı değildir. Fiziksel özellikleri doğurganlığı temsil edecek biçimde olmalıdır: “Karın ve kalçalar (...) geniş ve kalın olmalı çünkü cenin orada oluşur, dokuz ay boyunca orada gelişir” (Talavera'dan aktaran Cacho, 1995, s.185).

Yukarıda özetlediğimiz değerler çerçevesinde Altınçağ İspanyasında kabul gören ideal kadın tipini dönem yazarlarından yaptığımız bir seçkiyle ortaya koymaya çalışacağız. Örneğin Lope de Vega'nın *La Dama Boba* adlı eserinde Otavio'nun ideal eş tanımı şöyledir:

Eğer şimdi evlenecek olsam (...)

Şu ikisinden birini seçsem: kurnaz ya da aptal kadın
Hiç kuşkusuz tercihim
Aptal olandan yana yapardım (Vega, 1613, 213-216.satırlar).

Lope'ye göre kadının aptal olmasının yanı sıra ev işlerine düşkün olması da aranan özelliklerdendir:

Evlenirseniz aptal kadınla göreceksiniz
Nasıl da eğlenecek ve meşgul olacak
Çocuk doğurmakla ve büyütmeyle (Vega,1613, 2136-2140.satırlar).

Juan de Zabaleta'ya göre ideal kadın sessizliğiyle öne çıkar: "Kadının en güzel hali uyurkenki halidir; kadının bulunduğu yerde sanki orada değilmiş gibi davranması en güzeldir" (1754, s.66).

Bir diğer Altınçağ yazarı Calderón de la Barca ise *La Comedia Famosa: La Niña de Gomez Arias* adlı oyununda kadının seçme şansının ne kadar kısıtlı olduğunu ortaya koyar. Eserde aileler tarafından planlanan bir evliliğe karşı çıkan genç kızın önüne iki seçenek konur: Evlenmek ya da manastıra kapatılmak:

Eğer ki senin küstah gururun
Kalkışırsa karşı çıkmaya
Benim emirlerime, o zaman
Şart olur bir manastıra gönderilmen
Kafandaki soruları çözmen için
Seç birini: ya evlilik ya da manastır (1672, s.3).

Calderon'a göre kadınlar cahildir ancak buna rağmen çok konuşmaktan da bir türlü vazgeçmezler:

Ah Tanrım! Bir kadın
Kaç kez yok edebilir
Dış güzelliği
Ve iyi bir ünü,
Anlamadığı şeylerden bahsederek!
Cahil oldukları için kadınlar
Habersizdirler,
Basit bir kelimenin ne zararlar içerdiğinden
Söyleme dersin, lakin dinlemezler (1672, s.9)

Altınçağ yazarlarından Francisco de Quevedo da kadınların kötü özelliklerine vurgu yapar, onları sadık olmamakla suçlar:

“Para da tıpkı kadın gibidir (...) onu okşayanın ve ona itaat edenin yol arkadaşı, onu korumak isteyenine ise düşmanıdır. Kapı kapı gezerek yol arkadaşlığı yapar, onu hak etmeyen peşinden gider ve sonunda herkesi bir kalp ağrısıyla baş başa bırakır” (1627, s.76).

Ayrıca Quevedo'ya göre kadınlar yalancıdır çünkü makyaj yaparak erkekleri “kandırır”:

Gördün mü, dün çirkin bir şekilde yatağa giren kadın bu sabah kendisini nasıl güzelleştirdi (...)? Onda gördüğümüz her şey satın alınmıştır, doğal değildir. Saçlarını gördün mü? İşte onu da kendi uzatmadı, dışarıdan satın aldı. Kaşları siyahtan çok gri renktedir. (...) Gördüğün dişler ve ağzı hep simsiyahtır, mürekkep hokkası gibidir ama birtakım tozlar kullanarak onları bembeyaz yapar. Her bir kulağından çıkan kirden mum yapılı ama o alır onları dudaklarına sürer. Elleri mi? O beyaz görünen ellerini de aslında boyamıştır. (...) Hiçbiri onların değildir. Yüzlerini yıkasalar onları tanıyamazdınız (1627, s.58).

Quevedo makyajlı kadını yalancılıkla suçlar, bilgili kadına ise sıkıcı ve çirkin yaftası vurur:

Çok içine kapanık ve çok çirkindirler
Yüzleri kötü, konuşmaları güzeldir
Araba değil, üniversitede kürsü isterler
Âşıkları yok, dinleyicileri çoktur (2012, s.191).

Yukarıda adını andığımız Altınçağ yazarlarından Zabaleta da, Quevedo'ya benzer şekilde düşünür. Zabaleta'ya göre kadınlar makyaj yaparak içlerinde sakladıkları şeytanı gizlerler:

Eğer kadınlar saçlarını yapmayı bildikleri kadar düşüncelerini de kontrol etmeyi becerbilselerdi dünyanın en iyi kafasına sahip olurlardı. (...) (Süslendikten sonra) Artık bu şeytan bir meleğe dönüşmüştür. Ve erkekler o kadar aptaldır ki, kadınların içinde bir şeytan sakladığını bileseler de yansıttıkları o yalancı ışıltının kendilerini kandırmasına göz yumarlar (1754, s.125).

Juan Rodríguez Florián'ın kaleme aldığı *Comedia Florinea*'da (2000) kadının toplumdaki rolünü şöyle aktarır:

(...) tıpkı eyerin at için yapılması gibi daha az mükemmel olan kadın da erkek için yapılmıştır (Sahne I-V, Birinci perdenin özü)
(...) sen erkeksin ve yönetmek için yetiştirildin; o ise kadın ve hizmet etmek için yetiştirildi (Beşinci perdenin özü)

(...) Kadınların bir şey isteyecekken dilleri, bir şey alacakken elleri uzun olur (iiij. Perdenin özü)

Kadının edebiyatta temsil edilişyle ilgili olarak, Altınçağ Dönemi kadın yazarlarından María de Zayas'ın (1659) yorumu dikkat çekicidir:

Erkekler hiçbir durumda kadınlar hakkında iyi konuşmaz ve onlara yönelik iyi hisler beslemezler. Erkeklerin en büyük eğlencesi kadınlar hakkında kötü konuşmaktır. Sahnelenen oyunların ve basılmış kitapların hepsi kadınlara karşıdır. Hiçbir kadın bu yaklaşımın dışında tutulamaz. (s.113)

Altınçağ Edebiyatında kadınla ilgili egemen düşünceler göz önünde bulundurulduğunda, ideal kadın tipine rastlamak mümkün değildir. Çünkü bu dönem edebiyatında sıklıkla karşımıza çıktığı gibi kadın doğuştan gelen özellikleri nedeniyle erkekten eksik, aptal, duygusal açıdan zayıf bu nedenle de fevri ve istikrarsız, ayrıca ahlaki açıdan da kusurlu yaratılmıştır. Altın Çağ Edebiyatında çizilen bu kadın karakterlerinin ortak noktası yaradılışa bağlı "zayıflıkları nedeniyle kötülüğe daha meyilli olmaları ve başboş bırakıldıkları takdirde şeytanla işbirliği yapma ihtimalleridir" (Maravall, 1986, s.656-657).

Fiziksel ve ruhsal yetersizlikleri nedeniyle kadınların kontrol altında tutulması ve belli davranış kalıplarına uyması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, (Duenas, 2002, s.291) kadınlarla ilgili aileleri bilinçlendirmek amacıyla yazılmış ahlaki kitapların Altınçağ boyunca İspanyol Edebiyatında büyük başarı kazanmış olması doğaldır.

Altınçağ İspanyol Edebiyatı'nda Kadın Eğitime Yönelik Kitaplar ve İdeal Kadın Modeli

XVI. ve XVII. yüzyıl İspanya'sında kadın için kabul edilebilir yalnızca dört statü vardır: bakire, evli, dul ya da rahibe (Tellechea, 2005, s.25). İtaat etmek, alçakgönüllülük, sessiz olmak ve geri planda kalmak kadına atfedilen en önemli özelliklerdir. Erkeklerden aşağı görülen kadının doğurganlığı onun yeni nesiller yaratmasına ve böylece toplumu şekillendirmesine olanak tanıdığından, kadının kontrolü toplumsal düzenin korunmasında ve sistemin devam etmesinde kilit rol oynar. Chandau Chacón, Altınçağ'daki kadın imgesi hakkında ayrıntılı bilgi sunduğu *La mujer imaginada: El modelo femenino en los libros que embarcan a Indias* adlı çalışmasında bu durumu şöyle açıklar: "Hümanistler kadınları bir bardağa benzetir ve erkeğin 'kıymetli likörünü' o bardağa döktüğünü söyler. Kadının hayattaki amacı o kıymetli likörü korumak ve erkeğin nesli devam ettirme özelliğini korumaktır. Bunun için ise kadınların el değmemişliğini muhafaza etmesi ve namuslu olması gerekir" (2007, s. 306).

Erkekten eksik olarak görülen kadınların doğuştan "açgözlülük, yalancılık, zayıf karakterli olma, uçarılık" gibi özelliklerle donatıldığı bu nedenle de ancak kontrol altında tutuldukları takdirde toplum için bir tehlike olmaktan çıkacakları düşünülür (Tellechea, 2005,s.22). Bu dönemde kaleme alınan ahlaki kitaplarda da bu görüşü yansıtan ortak bir kadın imgesi, kadınların nasıl davranması gerektiğine dair kalıplaşmış düşünceler vardır.

Ahlak Üzerine Yazılmış Kitaplara Göre Ebeveynlere Düşen Sorumluluklar

Keşiş Juan de la Cerda, *Vida Política de Todos los Estados de Mujeres* (2010) adlı adab-ı muaşeret kitabında kızların eğitimi için katı kurallar koyulması gerektiğini belirtir; anne babalara, “genç kızların on iki yaşına geldiklerinde artık dövülmesi gerektiğini” söyler:

Ancak sopayla kızların kafasına değil sırtına vurun çünkü Süleyman der ki sopa kızlardaki deliliğin ilacıdır.(...) Onlara her daim sessiz olmalarını, yalnızca kendilerine bir şey sorulduğunda çok kısa yanıt vermelerini gerektiğini öğretin (...) Genç kızların öz akrabası veya ağabeyi bile olsa erkeklerle konuşmasına ve gözleriyle işaretlemesine izin vermeyin. Pencereden dışarı bakmasını ya da sokaktan geçen genç erkeklerle konuşmasını yasaklayın çünkü kadınlar yapıları gereği pencere önünde oturmayı çok severler ve yaşları ilerledikçe cezalandırılmaları zorlaşır. Bu yüzden küçükken cezalandırılmaları daha uygundur (s.27).

Juan de La Cerda (2010) kadınların eğitimi konusunda sınırlı bir çerçeve çizer:

Kızlar dini kitaplar okuyabilmek için okuma öğrenmelidirler ancak onlara yazma öğretmek tehlikelidir, (...) kadınlar kötü yazdığı için değil ancak bu sayede ufak notlar yazabilecekleri ve onlara notlar gönderen uçarı erkeklere cevap verebilecekleri için... (s.30).

Erasmusçu düşünce tarzını benimseyen Luis de Vives ise o döneme göre devrimci sayılabilecek bir görüşü, kadının eğitim alması fikrini destekleyenler arasındadır (Bruno, 2007, s.33). Vives kadınların ahlaklı olması kadar evi çekip çevirebilmesi için de eğitim görmesi gerektiğini savunur (Marin, 1991). Ancak bu eğitimin sınırları dardır; kızların evden dışarı çıkmadan, büyüklerinin yanında eğitim görmesi gerekir.

Alonso de Andrade'nin genç kızların eğitimiyle ilgili yazdığı *Libro de la guía de la virtud y de la imitación de nuestra señora* adlı kitabında bu sınırlar şöyle belirtilir:

Onları evlerinizin duvarları arasında tutunuz (...) yanlarında anneleri olmadan ve geçerli ya da çok önemli bir mazeretleri bulunmadan ne kapıya, ne pencereye, ne de sokağa çıksınlar... Tedbirli olduğunda bir şey kaybedilmez ama sokağa çıkıldığında çok şey kaybedilebilir” (Andrade,1642-1646, 3.Cilt, s.207).

Andrade “kadın namusunun korunması için” öğretmenlerin de kadın olması gerektiğine vurgu yapar. Ancak öğretmenlerin ders vermeleri için tek koşul kadın olması değildir; başka koşullar da vardır:

(...) yaşını başını almış, belli bir itibarı olan, iyi örnek teşkil edebilecek, hem tavırlarında hem de sözlerinde dürüst olan, yalnız başına değil de ailelerin ve güvenilir kişilerin huzurunda (...) ders verecek biri olmalı; bu çok önemli zira Şeytan yalnızlığı sever (Andrade,1642-1646, 1.Cilt, s. 193-194)

Öte yandan genç kızların, ailelerinin izni olmadan, erkeklerle en ufak bir iletişime geçme ihtimali bile engellenmelidir. Özellikle kadın ve erkeklerin yan yana gelmemesi için çaba gösterilmesi salık verilir.

Ebeveynlerinin (...) onayı ve emri olmadan onların ufak notlar, mücevherler ve hediyeler kabul etmesinin önüne geçilmeli; ayrıca aklından geçen her şeyi anlatması, başına gelen her olayı aktarması istenmelidir. (Andrade, 1642-1646, I.Cilt, s.211)

Ayrıca Andrade'nin, *Libro de la guía de la virtud y de la imitación de nuestra señora* adlı kitabında, genç bir kızın eline ufak bir kâğıt parçası tutuşturulsa da kabul etmemesi salık verilir. Eğer not bulunduğu odaya bırakılmışsa onu okumadan yakması gerekir.

Kızların ahlaklı bir eğitim alması için okuması gereken kitaplar ise Hz. Meryem'in, Hıristiyan azizlerin hayatlarına ilişkin eserler ve *İncil* ile sınırlıdır. Şovalyelik ve aşk romanları ise "silahlar ve aşktan bahseden boş hikâyeler" olarak görüldüğünden genç kızların kötü yola sapmasına neden olacak büyük tehlikeler olarak algılanır ve kızların eğitim programında kesinlikle yer almaz (Marin, 1991).

Bu öğütleri dikkate alanlar ise yalnızca anne-babalar değildir. Belediyeler Birliği 1586 yılında aldığı bir kararla erkeklerin tiyatro çıkışı kadınları kapının önünde beklemesini yasaklar. Bu yasaklamanın amacı tiyatro binası içinde oturma yerleri ayrı olan kadınlarla erkeklerin oyunun bitiminde mektup alışverişi yapmasını engellemektir (A.H.N.,1586). Ancak bu yasaklamalarla kadınlarla erkeklerin iletişime geçmesi engellenemez. Hatta öyle ki, kılık değiştirerek kadın locasına giren erkeklerin varlığı kulaktan kulağa yayılır. Bunun üzerine Belediyeler Birliği yeniden toplanarak kadın kılıfına giren erkeklerin şiddetle cezalandırılması kararını alır. (A.H.N.,1586). 1613 yılında ise yukarıda bahsettiğimiz önlemlerin yetersiz gelmesinden dolayı kadınların tiyatro binalarına girmesi ve oyun izlemesi yasaklanır (A.H.N., 1613). Bu yasaklar kadının nasıl davranması, kimlerle konuşması ve kimlerden uzak durması gerektiği konusunun yalnızca ebeveynleri ve yazarları değil devleti de yakından ilgilendirdiğini göstermektedir.

Ahlak Üzerine Yazılmış Kitaplara Göre Kocalara Düşen Sorumluluklar

Evlenmeden önce babasının sorumluluğunda olan genç kızlar evlendikten sonra eşlerinin sorumluluğu altına girerler. Bu nedenle ahlak kitabı yazarları toplumsal düzeni sağlamak adına kadınlara nasıl davranılması gerektiği hakkında kocalara bir takım tavsiyelerde bulunurlar. Öncelikle temelleri sağlam bir yuva kurmak isteyen erkek, yalnızca kadının güzelliğine değil, ahlaki özelliklerine bakarak onunla evlenmelidir. Vives "yoksa ömür boyunca erkeğe kim bakar? Evi kim çekip çevirir? Hastayken erkekle kim ilgilenir?" diye sorar (1994, s.27). Ayrıca evlendikten sonra erkeğin kadını ahlaki açıdan eğitmek gibi bir sorumluluğu da bulunur.

Kadınları ahlaki öğretilerle mükemmelleştirmek (...) gerekir. Ve eğer mükemmel değillerse, onları ahlaki öğreti kaynaklarından uzak tuttuğumuz için, suç bizimdir. Onlara ahlaki eğitim vermek bizim görevimizdir (...) Hırçın kadına sevgiyle davranmalı ve onu otoriteyle yönetmelidir. Ona ne kadar yumuşak davranırsanız o da size aynı yumuşaklıklar karşılık verecektir (1994, s.87)

Ahlaki kitaplar, erkeklerin eşlerine güler yüzle yaklaşmasını öğütlesede, erkeğin evde kontrolü kesinlikle kadınlara bırakmaması gerektiğini söyler. Bu kitaplara göre, herkesin eşit olması düzen değil, kaos ve karışıklık getirir. Kadın ve erkek o yuvanın sahibidir ancak çocuklarla ilgili konularda, ekonomik mevzularda ve eve misafir davet etme hususunda erkeğin tek başına karar vermesi gerekir. Ancak ev işleri gibi konularda, eğer kadın iyi ahlaklı olduğunu kanıtlayarak eşinin güvenini kazanmışsa ona akıl danışılabilir. Bir yuvanın tüm sahibi erkektir, bu bakımdan erkek bir krala benzetilebilir. Kadın ise onun idaresi altında görev yapan bir yönetici gibidir (Vives, 1994). Peki, toplum için tehlike yaratmayan kadın nasıl olmalıdır? Bu sorunun yanıtı yine ahlak kitaplarında bulunmaktadır.

Ahlak Üzerine Yazılmış Kitaplara Göre Kadınlarda Bulunması Gereken Özellikler ve Kadınlara Düşen Sorumluluklar

XVI ve XVII. yüzyılda kaleme alınan bu kitapları incelediğimizde en önemli özelliğin “ıffetli olmak” olduğu gözümüze çarpar. Bunun yanı sıra bir kadında bulunması gereken diğer özellikler merhamet, utanma duygusu, saygı (Armendares, 2005, s.108), boyun eğme ve sessizlik (Bruno, 2007, s.34), ağzı sıkılık ve sosyal ilişkilerin azlığı olarak belirtilir (Vives, 1994,s.18).

İffet ve Utanma Duygusu:

Pedro Lujan genç kızların sahip olması gereken erdemler konusunda şunları söyler:

Bir genç kızın koca evine götürebileceği en büyük çeyiz, en büyük miras, en iyi mücevher onun edep duygusudur. Ve eğer bunu kaybederse babası onu evlendireceğine gömse daha iyi olur (Lujan, 1943, s.22).

Lujan utanma duygusunun genç kızların ilk olarak öğrenmesi gerektiği şey olduğunu belirtir. Zira bu şekilde “doğuştan zayıf karakterli olan genç kızlar kendilerini bekleyen sayısız büyük tehlikeye karşı güçlü bir zırh edinmiş olurlar” (Vigil, 1986,19).

Luis Vives’in bu konudaki düşünceleri aşağıda alıntılandığı gibidir:

Erkekler için birçok özellik gereklidir. Öncelikle sağduyulu olmak ve konuşmayı bilmek, iş sahibi olmak, ülkesi ve dünya hakkında bilgi sahibi olmak, zekâ, hafıza ve (...) beden gücü... (...) Ancak kadınlarda kimse iyi konuşma yeteneği aramaz; kimse ondan zekâ parıltısı beklemez, şehirleri yönetmesini istemez, hafıza veya cömertlik de istemez; ondan beklenen tek bir şey vardır, o da namuslu olmasıdır (Vives, 1793, s.54).

Hıristiyan kadınların bilmesini istediğim ilk ve en önemli şey şudur: (Sizin) en önemli faziletiniz namuslu olmaktır. Yalnızca bu, diğer tüm erdemlerin toplamıdır ve sembolüdür çünkü eğer buna sahip olursanız kimse sizde başka özellik

aramaz. Ama eğer buna sahip değilseniz başka hangi özelliğe sahip olursanız onun hiçbir önemi yoktur (Vives, 1793, s.108).

Keşiş Juan de Mora “ahlaklı” genç kızların arzudan yoksun, adeta gözleri kör olması gerektiğini söyler:

Bir genç kızın bakire olmak dışında iki özelliği olmalıdır, (Bu dünyanın nimetlerine) kör ve kötürüm olmak: diğer bir deyişle maddi dünyadan el çekmiş, iyi ve yüce alışkanlıklara sahip olmak. Gerektiğinden fazlasını ne gören ne de arzu eden genç kızlar sonunda iyi birer koca bulacaklardır (Mora,1589, s.135).

Az Konuşmak

Ahlak üzerine yazılmış bu kitaplara göre kadının sahip olması gereken bir diğer özellik ise az konuşmaktır. Zira “kadınlar asla susarken yanılmaz ve nadiren konuşurken doğruyu söyler” (Vigil, 1986, 20). Kadının az konuşmasının gerekliliği bu kitaplarda en sık vurgulanan özelliklerden biridir. Vives “örnek bir eş” olmak için sessiz kalmanın önemine şu sözlerle vurgu yapar:

Onlara verebileceğimiz en iyi öğüt az konuşmalarıdır. (...) Sessizlik ve az konuşmak yalnızca iyi bir özellik değil aynı zamanda kadınların sahip olmaları gereken bir erdemdir. (...) Zira bu kadının doğasında vardır. (...) kadınlar kapalı kapılar ardında kalmak ve evi çekip çevirmek için yaratılmışlardır, bu nedenle ağızlarını kapalı tutmaları şarttır (Vigil, 1986, 20).

San Pablo kadınların akıllarına bir konu takılsa bile topluluk içerisinde yüksek sesle bu soruyu dile getirmemelerini eğer çok gerekliyse evde eşlerine sormalarını öğütler (Bruno, 2007, s.36). Keşiş Martín de Córdoba (1974) ise kadınların doğuştan gelen özellikleri nedeniyle çok konuştuklarını belirtir ve bu konuda kadınların kendilerini terbiye etmesini salık verir:

Erdemli olmak isteyen kadın kendisiyle bir uzlaşmaya varmalı ve şöyle demelidir: ‘Ben kadını. Bunda kimsenin suçu yok. Doğa nasıl ötekini erkek yarattıysa beni de kadın olarak yarattı. Mademki kadını öyleyse genellikle hemcinslerim tarafından yapılan hataların farkına varmalı ve onlardan uzak durmalıyım. Kadınlar çoğunlukla çok konuşurlar ben ise ağızıma bir kilit vurmam istiyorum. Kadınlar çoğunlukla tutarsızdırlar ben ise erdemlerim konusunda tutarlı olmak istiyorum (...)’ (s.136).

Görüldüğü gibi bu kitaplara göre sessiz olmak kadınlarda bulunması gereken özelliklerin başında gelir. Kadın bekârken, evlendikten sonra, dul kaldığında ya da manastıra kapandığında, diğer bir deyişle Altınçağ’da ona uygun görülen tüm medeni durumlarda, sessizliğini korumalıdır. Sessizlik, ahlak üzerine yazılmış kitaplarda toplumda saygın bir yer edinmenin başlıca koşulu olarak sunulmaktadır.

Eşe ya da Babaya Koşulsuz İtaat

Kadınların ‘başıboş’ bırakılmaması gerektiği, eşi, ağabeyi ya da babası tarafından kontrol altında tutulmasının zorunlu olduğu da söz konusu kitaplarda vurgulanan bir diğer özelliktir. Ancak ahlak üzerine yazılmış kitapların önerdiği itaat öyle büyük boyuttadır ki, eşi gerekli gördüğü takdirde kadının uyumasını, konuşmasını, dua etmesini ve çalışmasını bile engelleyebilir. *Tratado Provechoso* adlı kitapta “Kötü bir şey emretmediği sürece, -tıpkı bir inananın din büyüğünü takip ettiği gibi, kadın da

kocasının isteği ve arzusu doğrultusunda hareket etmek zorundadır”, der (Cacho, 1993, s.191). Luis Vives ise bir adım daha ileri gider: “Kadınlar kocasına itaat etmeli ve onların sözlerini ilahi kurallarmış gibi kabul etmelidir. Zira kadın için kocası Tanrı’nın dünyadaki temsilcisi gibidir” (Vives, 1793, s.268) yorumunda bulunur.

Kontrol Tabi Olmak

Bu kitaplar kadının üzerindeki kontrolün gerekli olduğunu, kadınların doğuştan eksik yaratıldığını ve bu nedenle de erkek tarafından yönlendirilmeleri gerektiğini de iddia eder. Yine Juan Vives’ten örnek verecek olursak, kitabında şöyle demektedir: “Kadın erkeğin çocuğudur, onun kaburga kemiğinden yaratılmıştır, daha beceriksiz ve kırılığandır, insan hayatının getirdiği zorluklarla mücadele etmek için yeterli donanıma sahip değildir ve bu nedenle koruma ve sığınma ister (Vives, 1793, s.234). Ahlaki kitap yazarları kadının dünyevi arzular tarafından kolaylıkla baştan çıkarılabileceğini savunur ve bu nedenle de devamlı kontrol altında tutulması gerektiğini söyler, evden dışarı pek az çıkmasını salık verirler. “Nasıl ki erkekler toplum içinse kadınlar da kapalı kapılar içindir. Nasıl ki erkekler dışarı çıkmak ve konuşmak içinse, kadınlar da kapanmak ve kapalı kalmak içindir” (Leon, 339-340). İşte bu nedenle kadınların kötü özellikleri baskı altına alınmalı ve uygun ahlaki eğitim verilerek evine bağlı, kocasına saygılı, ona hizmet etmeye adanmış, sessiz, tutumlu ve sosyal hayata çok dâhil olmayan biri haline getirilmesi gerekir (Vives, 1994, s.18). Söz konusu özelliklerden yoksun olduğu durumda ise kadın baştan çıkarıcı, akıl çelen ve dikkat dağıtan özellikleri ile adeta bir şeytana benzetilir ve erkekleri ruhsal mükemmelliğe ulaşmaktan alıkoyduğu öne sürülür:

Özellikle de kadınlarla arkadaşlık kurmaktan kaçının. Kadınların bakışından ve düşüncesinden tıpkı katran ateşinden kaçınır gibi kaçmalıyız. (...) Kadınlar, avcıların kemendi gibidir; kalbi bir balıkçı ağıdır, elleri hapishanedir; akıllı olan ondan kaçır, aptal olan ise onun tuzağına düşer, esiri olur ve çamura bulanır (de los Angeles, 1608, s.23).

Dönem edebiyatında yer alan kadın eğitime yönelik kitaplarda kadının “zayıf yaratılışına” vurgu yapılır, onun doğuştan kötülüğe meyilli olduğunu söylenir (Arias, 2006, s.21). Araştırmacı María Cecilia Trujillo Maza’ya göre, Antik Çağdan bu yana kadın, ancak erkeğin kurallarına tabi olduğu müddetçe “iyi bir karakter” olarak değerlendirilmiş, her zaman kusurları ve doğuştan gelen eksikliklerinin altı çizilmiş ve bu algı genel bir kabul görmüştür (2009, s.432).

Sonuç

Feodal yapıdan burjuvaziye geçişin yaşandığı Altınçağ İspanya’sında sosyal hareketliliğin hızlanması eski ideallerin yıkılmasına yol açar. Kurulmakta olan bu düzen içinde tüm bireylerin toplum içerisindeki yerinin tekrar hatırlatılması gerekmektedir. Bu açıdan kadınlara yönelik eğitim kitapları büyük önem kazanır. Zira kadınlar yeni nesiller doğurdukları ve onları eğittikleri için toplumsal düzenin devamı açısından en önemli yapıtaşları olarak görülmüşlerdir. Bu nedenle Rönesans’ın ardından yeniden popülerlik kazanan ahlaki eğitim kitaplarında kadının toplum içindeki geleneksel rolü önemle hatırlatılmıştır. Buna göre kadın kapalı alanda kalmalı, ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmeli, az

konuşmalı ve kendisine konulan kurallar çerçevesinde hareket etmelidir (Maza, 2009, 95). Erkek ise kamusal alanda yer alarak ailesi için çalışmalı, eşinin ve çocuklarının bütün ihtiyaçlarını karşılamalıdır.

İncelediğimiz tüm ahlaki eğitim kitaplarında şu özellikler ön plana çıkmaktadır: 1. Kadının erkekten eksik olduğunu tıp ve biyoloji kitaplarına dayanarak ya da Antik Yunan düşünürlerinden örnekler vererek ortaya koymak. 2. Bu nedenle kadınlara toplumda ikinci sınıf bir yer işgal ettiklerini ve erkeğin kontrolünde kalmaları gerektiğini salık vermek. 3. Kadınlara, doğuştan gelen eksikliklerini ancak belli bir noktaya kadar kapatabileceklerini söyleyerek uymaları gereken belli davranış kalıplarını belirlemek.

Ortaçağ değerlerinin yıkılmakta olduğu bu dönemde eski düzenin devamını sağlamak için yazılan bu tür ahlak kitapları aslında değişmekte olan toplumsal rollere ve kadına da toplumsal alanda yer açan sanayileşme sürecine bir direniş olarak okunabilir (Cacho, 1993, s.178).

Öte yandan incelediğimiz tarihi belgeler kadınların toplumdaki rolünün, -en azından ayrıcalıklı soylu sınıf açısından- ahlak üzerine yazılmış kitaplarda belirtildiği kadar kısıtlı olmadığını gösteriyor (Cacho, 1993, 177). Bunun yanı sıra, İspanyol Altınçağ Dönemi kadın yazarlarından Beatriz Galindo, Luisa Sigea de Velasco, Maria de Zayas, Ana Caro, Santa Teresa de Jesus, Leonor de la Cueva y Silva, Sor Juana Inés de la Cruz'un dönemin hâkim anlayışına başkaldırdığını ve kadını çevreleyen baskıcı tutumlara karşı bir tavır takındıklarını biliyoruz (Cortes, 2012, s.7). Yukarıda adını saydığımız kadın yazarlar, evlilikte hemcinslerinin yeri ve sorumluluğu, aşk, namus, eş seçme, eğitim alma hakkı gibi konularda kadına daha fazla özgürlük tanınmasını savunurlar. Bu veriler bize ahlak üzerine yazılmış kitaplarda yer alan kadın modelinin tam anlamıyla gerçeği yansıtmadığını ve kadınlar arasında belli bir tepkiyle karşılandığını göstermektedir. Yine de özellikle kadınları konu edinen ahlak üzerine yazılmış bu kitaplar bir süre daha İspanyol edebiyatında popülerliğini sürdürecektir ve söz konusu eserlerde yer alan kadın modeli XVIII. yüzyılda başlayan Aydınlanma Dönemine değin büyük bir değişikliğe uğramayacaktır.

Kaynaklar

A.H.N. (1586). *Consejos: Auto de los Alcaldes* (Libro 1173-1197). Madrid: yy.

A.H.N. (1613). *Consejos: Sala de los Alcaldes* (Libro 1202). Madrid: yy.

Andrade, A. (1642-1646), *Libro de la guía de la virtud y de la imitación de nuestra señora* (Cilt 1-3). Madrid: yy.

Angeles, F.L. (1608). *Manual de vida perfecta*. Madrid: Imprenta Real

Arias, G.B. (2006). El honor, o la cárcel de las mujeres del siglo XVII. *Memoria & Sociedad*, 10 (21), 17-28.

Cacho, M.T. (1993). Los moldes de pygmalión: Sobre los tratados de educación femenina en el siglo de oro. In Zavala, I.M. (Eds.), *Breve historia feminista de la literatura española*, (pp.177-185). Barcelona: Anthropos.

Carmona, J.I. (2000). *Crónica Urbana de Malvivir (XIV-XVII): Insalubridad, desamparo y hambre en Sevilla*. Sevilla: Universidad de Sevilla

Chacón, C. (2007). La mujer imaginada: El modelo femenino en los libros que embarcan a Indias. In Beltrán, M.T.L., Gadow, M.R. (Eds.), *Imágenes y vivencias de mujeres en España y América: Siglos XV-XVIII* (pp. 265-310). Málaga: Ediciones de la Universidad de Málaga.

Cerda, J. (2010). *Vida política de todos los estados de mujeres*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1PcxjGI>.

Córdoba, F.M. (1974) *Jardín de nobles doncellas: A critical edition and study*. Chapel Hill: North Carolina Studies in Romance Languages and Literatures.

Cortes, J.L.C. (2002). Dóciles, obedientes y amorosas: La sujeción de la mujer al hombre en dos obras de Juan Luis Vives. *Paper presented at the el IV Coloquio Internacional de Historia y Literatura* (pp.1-18). Mexico: Universidad de Guanajuato.

Covarrubias, S. (1611). *Tesoro de la lengua castellana o española*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1E1x1wl>.

De la Barca, C. (1672). *Comedia famosa la niña de Gómez Arias*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1CgODUv>.

Dueñas, B.S. (2002). Una particular visión de la mujer en el siglo XV, *Boletín de la Real Academia de Córdoba de Ciencias, Bellas Letras y Nobles Artes*, 141, 291-300.

Elliott, J.H. (1961). The decline of Spain. *Past and Present*, 20(1), 56-57.

Florian, J.R. (2000). Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1GbljEg>.

Kennedy, P. (1989). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London: Fontana Press

Lozano, A.T. (2005). *No codiciaras la mujer ajena: El adulterio en la comunidades domésticas novohispanas Ciudad de México, siglo XVIII*. Mexico: UNAM.

Luis de, F.L. (1951). La perfecta casada. In Félix García (Eds.), *Obras Completas* (223-360). Madrid: Bibliotecas de Autores Cristianos.

- Lujan, P. (1943). *Coloquios Matrimoniales*. Madrid: Ediciones Atlas.
- Maravall, J.A. (1986). *La Literatura picaresca desde la historia social (siglos XVI y XVII)*. Madrid: Taurus.
- . (1991). *Estudios de historia del pensamiento español III*. Madrid: Mondadori.
- María, N.B. (2007). El silencio en la educación de la mujer a la luz de *La dama boba* de Lope de Vega, *Lectora: revista de dones i textualitat*, 13, 29-44.
- Marin, M.C. (1991). La mujer y los libros de cabellerias: Notas para el estudio de la recepción del genero caballeresco entre el publico femenino. *Revista de literatura medieval*, 3, 129-148.
- Maza, M.C.T. (2009). *La Representación de la lectura femenina en el siglo XVI*. Unpublished doctoral disseration, Universidad Autónoma de Barcelona, Barseelona.
- Mora, J. (1589). *Discursos Morales*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1KLO3mc>.
- Quevedo, F. (1627). *Sueños y discursos de verdades descubridoras de abusos, vicios y engaños, en todos los oficios y estados del mundo*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1zjJJdU>.
- . (2000). *Poemas*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1McmtID>.
- Seres, G. (1989). *Examen de ingenios de Huarte de San Juan*. Madrid: Catedra.
- Tellechea, R.C. (2005). *Contra las normas: Las pícaras españolas (1605-1632)*. Madrid: Ediciones del Orto.
- Vega, Lope. (1613). *La dama boba*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1DGYYcr>.
- Velázquez, L.S. (1754). *Orígenes de la Poesía Castellana*, Málaga, Oficina de F. Martinez Aguillar.
- Vigil, M. (1986). *La vida de las mujeres en los siglos XVI y XVII*. Madrid: Siglo Veintiuno.
- Vives, J. (1994). *Los deberes del marido*. Valencia: Ayuntamiento de Valencia.
- Vives, J.L. (1793). *Instrucción de la Muger Cristiana*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/16SO9Ly>.
- Zayas, M. (1659). *Novelas Amorasas y Ejemplares*. Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1BlzPbV>.
- Zabaleta, J. *El día de fiesta por la mañana y por la tarde* (1754). Retrieved May 01, 2015, from <http://bit.ly/1yRLU1K>.